

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПРИРОДНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ

У КОЛІ ОДНОДУМЦІВ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ФОРУМУ АСПІРАНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 ПСИХОЛОГІЯ

РІВНЕ
3 ЖОВТНЯ 2024
РОКУ

УДК 159.9+ 316.6

У колі однодумців: збірник матеріалів Всеукраїнського форуму аспірантів спеціальності 053 Психологія (3 жовтня 2024 року, м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне : РДГУ, 2024. 66с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного
гуманітарного університету
(протокол № 2 від 20.02.2025 р.).

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

Антон ВАШЕНЮК*здобувач ступеня PhD**Рівненського державного гуманітарного університету**м. Рівне, Україна***Руслан КУЛАКОВ***доцент кафедри вікової та педагогічної психології**Рівненський державний гуманітарний університет**м. Рівне, Україна*

ПРОБЛЕМА ОБДАРОВАНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Постановка проблеми. Проблема обдарованості особистості протягом століть притягували дослідницьку думку, позаяк виявлені відмінності у процесі виконання різних видів діяльності вимагали пояснення. Наразі немає єдності поглядів щодо змісту здібностей та обдарованості, а також чинників, які впливають на їх формування та розвиток. Наукова проблематика, пов'язана із обдарованістю, розширюється за рахунок прагнення прогнозувати успішність діяльності: це викликає зростання різноманітних діагностичних методик. Таким чином, відсутність всезагальної теорії обдарованості, а також потреби практичної діагностики роблять актуальними різноманітні дослідження у цій галузі.

Мета нашого повідомлення полягає у висвітленні змісту наукових підходів до розуміння психології обдарованості.

Виклад основного матеріалу. Згідно психологічної енциклопедії, обдарованість – це рівень розвитку загальних здібностей, що визначає діапазон інтелектуальних можливостей людини і забезпечує досягнення значних успіхів у виконанні різних видів діяльності [9, с. 228)]. Обдарованість є основою для формування багатьох здібностей і результатом розвитку спеціальних здібностей.

Припущення про можливість існування обдарованості вперше висловив у середині XIX ст. Ф. Гальтон [1]. На початку XX ст. Ч.-Е. Спірмен [11] запропонував двофакторну теорію інтелекту, що ґрунтувалась на припущенні про існування фактора загальної обдарованості і фактора спеціальних здібностей. Психологію обдарованості як самостійну галузь психологічної науки вперше виділив німецький психолог В. Штерн [10]. «Обдарованість, – стверджував він, – це загальна здібність індивіда свідомо спрямовувати своє мислення на нові вимоги, здібність психічного пристосування до нових завдань і умов життя» [10, с. 21].

У вітчизняній психологічній науці біля витоків проблеми обдарованості близько ста років тому стояв психіатр і психолог І. О. Сікорський. Він здійснював не стільки загальний теоретичний аналіз проблеми обдарованості, скільки тяжів до аналізу конкретних випадків обдарованості і геніальності. Вчений намагався показати багатогранний зв'язок психобіологічних і соціокультурних чинників розвитку особистості, розумів обдарованість як результат «об'єднання багаточисленних і складних елементів особистості» [6, с. 253-254].

О. Ф. Лазурський [5] розглядав деякі питання проблеми обдарованості, зважаючи на можливість людини пристосуватися до зовнішнього середовища. Він виділив рівні психічного розвитку, названі рівнями обдарованості, які пов'язував з можливістю пристосування і взаємодії із навколишнім середовищем: нижчий (мала обдарованість, «бідна і примітивна психіка», недостатня пристосованість до середовища); середній (значно більша здібність пристосуватися, вибір заняття відповідно до схильностей і задатків, діяльність має в основному характер наслідування); вищий (висока обдарованість, геніальність, прагнення видозмінити середовище, пристосувати його до своїх потреб. Люди цього рівня – «творці нового, за якими ідуть всі інші» [5, с. 221]. Умови життя, виховання і освіти, на думку

О. Ф. Лазурського, істотно не впливають на здібності, а лише сприяють або перешкоджають розвитку природних обдарувань.

Один із найбільш авторитетних сучасних дослідників феномена обдарованості В. О. Моляко стверджує, що «обдарованість – це свого роду міра генетично і дослідно передбачених можливостей людини адаптуватися до життя» [7, с. 213]. У межах нової концепції технічної обдарованості вчений зазначає, що обдарованість є однією з найбільш важливих вищих психічних підсистем впорядкованої підсистеми «людина – світ» і нерозривно пов'язана з психічними функціями людини, з її свідомістю, підсвідомістю, загальними установками і диспозиціями, особистісними структурами, емоційною сферою тощо. Як основні функції обдарованості В. О. Моляко називає максимальне пристосування до світу, оточення, вирішення проблем у всіх випадках, коли створюються нові, непередбачені, які вимагають саме творчого підходу [3, с. 59].

Розробники психолого-дидактичної системи «Обдаровані діти: виявлення, навчання, розвиток» (В. І. Панов, Н. С. Лейтес, О. М. Матюшкін та ін.) як базову характеристику обдарованості визначають творчу активність особистості як вияв творчої природи психіки і її розвитку. Відтак обдарованість трактується як:

1) системна властивість психіки, яка виникає в результаті пізнавальної і (або) іншої діяльнісної взаємодії між індивідом і освітнім середовищем;

2) властивість психіки, що розвивається, для прояву і становлення якої необхідними умовами є не тільки наявність природних задатків, але і відповідного (варіативного і розвиваючого) освітнього середовища, зокрема відповідних видів діяльності (екопсихологічний аспект обдарованості);

3) індивідуальна характеристика пізнавального, емоційного і особистісного розвитку учня, яка виражається в індивідуально-своєрідному поєднанні властивостей пізнавальної, емоційної і особистісної сфер свідомості цього індивіда, яке забезпечує можливість досягнення ним найбільш високих результатів розвитку здібностей в соціально значущих видах діяльності [8, с. 22].

Сучасна вітчизняна дослідниця О. Кульчицька стверджує, що обдарованість – це явище складне, комплексне, яке охоплює набір когнітивних, сенсорних та особистісних якостей людини. На її думку, поняття обдарованості містить такі основні компоненти: високий інтелектуальний рівень, здатність людини до творчості та наполегливість, яка становить основну якість особистості, своєрідний «сплав» бажання досягти успіху, емоційну захопленість справою та інтерес до тієї галузі знань, якою займається людина [4].

У дослідженні Л. Карнаух зустрічаємо таке визначення: «обдарованість – це інтегральна властивість особистості, що включає високий рівень розвитку інтелекту, творчий потенціал і мотиваційну спрямованість. Вона розвивається на основі комплексу природних задатків, але для її розвитку необхідне сприятливе середовище» [2, с. 45].

Висновки. Отже, творчо обдаровану, талановиту чи геніальну людину формує єдність уроджених здібностей та сприятливого соціуму, набутих психічних якостей, волі, наполегливості і мотивації до успіху.

Список використаної літератури

1. Гальтон Френсіс. Спадковість таланту. Москва : Мисль, 1996. 272 с. (рос. мовою).
2. Карнаух Л. С. Специфіка проблеми виховання обдарованої дитини дошкільного віку *Вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського : Сучасні проблеми обдарованості особистості* : матеріали I Міжнародної науковопрактичної конференції. Вип. 1 (20) (м. Умань, 20-21 травня 2020 р.). Умань : Візаві, 2020. С. 45-47.
3. Карпенко Н. А. психологія обдарованості: підходи до розуміння. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2013. № 1. С. 52-64.
4. Кульчицька О. І. Специфіка дитячої обдарованості. *Обдарована дитина*. 2001. № 1. С. 3-10.

5. Лазурський О. Ф. Класифікація особистостей. Вибрані праці із психології. М. : Наука. 1997. С. 5-222. (рос. мовою).
6. Мазяр О. В. Концептуальні паралелі вирішення проблеми обдарованості у працях І. О. Сікорського та В. О. Моляко *Актуальні проблеми психології: збірник наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. У 12 т. / гол. ред. С. Д. Максименко. Т. 12. Вип. 15. Частина 1.* Київ : Вид-во «Фенікс», 2012. С. 250-257.
7. Моляко В. О. Творча конструкторологія (пролегомени). Київ : Овіта України. 2007. 388 с. (рос. мовою).
8. Панов В. І., Лейтес Н. С., Матюшкін О. М. та ін. Обдаровані діти: виявлення, навчання, розвиток. Психолого-дидактична система. *Відкритий урок*. 1998. № 13. С. 20-24. (рос. мовою).
9. Психологічна енциклопедія / авт. упорядн. О. М. Степанов. Київ : Академвидав. 2006. 424 с.
10. Штерн В. Обдарованість дітей і підлітків та методи її дослідження [перекл. з нім.]. Київ : Книгоспілка, 1926. 409 с. (рос. мовою).
11. Spearman C. *The Abilities of Man*. New York : MacMillan. 1927. 457 p.

ЗМІСТ

Булах І., Казанцев В. Метод інтерпретації в контексті психодинамічного підходу та психоаналітичної терапії	3
Вашенюк А., Кулаков Р. Проблема обдарованості в контексті психологічних досліджень	6
Галицька О. Особливості мотивації особистості до духовного зростання	9
Демида П. Освоєння конкурентної арени: розвиток навичок подолання труднощів у торгових представників	11
Дерполюк О. Активні медитації, як інноваційний підхід до профілактики емоційних порушень у роботі з жінками в умовах еміграції	14
Івасенко О. Проблема інтеграції та методологія психології	17
Каграманян М. Психологічні стратегії для профілактики та подолання больових відчуттів у роботі стоматолога: практичні рекомендації та сучасні підходи	20
Левко О. Сприяння соціально-емоційній компетентності майбутніх стоматологів	23
Луцик Г. Факторний аналіз у дослідженні структури готовності майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками	26
Молочко Я. Нарцисичний симптомокомплекс як чинник соціальної адаптації	28
Паламарчук В., Кулаков Р. Формування професійного мислення як науково-психологічна проблема	31
Паламарчук В., Кулаков Р. Соціально-психологічні аспекти професійного спілкування сучасного фахівця	34
Панашук І., Павелків Р. Відповідальність як психосоціальна категорія	37
Пасічник Л. Психологічні особливості почуття провини та адитивної поведінки особистості	40
Патута Б. Детермінанти виникнення втоми від співчуття у медичних сестер	43
Петриченко О., Федоренко А. Пошук можливостей розвитку та актуалізації асертивності студентської молоді в умовах воєнного стану	46
Ронжес О. Глибинні інтерв'ю як інструмент дослідження адаптації людини до цифровізації	49
Сидоркевич Д., Павелків Р. Професійна компетентність як науково-психологічна проблема	51
Щирук І. Психологічні особливості діагностики та корекції осіб постраждалих в умовах бойового стресу	54

- Юрчук О.** Особливості формування емоційної стійкості майбутніх психологів в стресогенних умовах 57
- Янкавс Ю., Кулакова Л.** Комунікативна компетентність майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту як психолого-педагогічна проблема 61

